

RAZPRAVE**REGIONALIZACIJA SLOVENIJE PO SONARAVNIH KRITERIJIH**

AVTOR

Dušan Plut

Naziv: dr., mag., profesor geografije in zgodovine, izredni profesor

Naslov: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

E-pošta: dusan.plut@ff.uni-lj.si

Telefon: 061 241 12 42

Faks: 061 125 93 37

UDK: 911.6(497.4)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Regionalizacija Slovenije po sonaravnih kriterijih

Trajnostno sonaravna regionalizacija Slovenije je zasnovana na poskusu upoštevanja fizičnogeografskih in družbenogeografskih značilnosti. Zato so bili uporabljeni hidrogeografski (členitev na porečja) in ekonomskogeografski (vplivna območja središčnih naselij) regionalizacijski kriteriji. Regionalizacija je bila izvedena v dveh hierarhičnih stopnjah, izdvojeno je bilo 8 makroregij in 25 mezoregij. V večini primerov so se vplivna območja makroregionalnih in mezoregionalnih središč ujemala s členitvijo na porečja. Večja neskladja so v območjih z manjšo reliefno energijo ter v območjih med mesti z različno stopnjo vpliva. Vplivna območja središčnih naselij višje stopnje segajo prek reliefno manj izrazitih razvodnic.

KLJUČNE BESEDE

regionalizacija, trajnostno sonaravni razvoj, hidrogeografski regionalizacijski kriteriji, ekonomskogeografski regionalizacijski kriteriji, Slovenija

ABSTRACT

Regionalization of Slovenia by sustainability criteria

Sustainable regionalization of Slovenia is based on an attempt to take into consideration physico-geographical and sociogeographical features. Applied for this purpose were hydrogeographical (division to river basins) and economic-geographical (influential areas of central settlements) criteria of regionalization. The regionalization was made in two hierarchical steps, in which eight (VIII) macroregions and twenty-five (25) mesoregions were discerned. In the majority of cases the influential areas of macroregional and mesoregional centers matched with river basins. Greater discrepancies occur in areas with weaker relief energy, and areas between two towns with different levels of influence. Influential areas of central settlements of higher rank stretch beyond the divides that are less explicit in view of landforms.

KEY WORDS

regionalization, sustainable development, hydrogeographical regionalization criteria, economic-geographical regionalization criteria, Slovenia

1. Uvod

Regionalizacija je razvrščanje oziroma razmejevanje zemeljskega površja na pokrajine, območja, predele ali ozemlja, ki jih družijo podobne ali celo enake naravne in/ali družbene značilnosti (Vrišer 1999b, 38). Regionalizacija deli zemeljsko površje na posamezne večje ali manjše pokrajine (regije) z določeno posebnostjo (individualnost) in se razlikujejo od sosednjih ozemelj. Individualnost regije temelji na dosedanjem razvoju in na kvalitetnih razlikah, ki nastopajo kot odraz medsebojne povezanosti in součinkovanja med posameznimi sestavinami pokrajine oziroma geografskega okolja (Vrišer 1998c, 22). Regija torej obsega večje ali manjše geografsko sklenjeno območje (Gosar 1999, 75). Razmejitev se opirajo na fizične značilnosti (relief, rečna mreža, podnebje) ali na družbenogospodarsko zgradbo (navazanost okolice na mesta, tradicionalne politično-upravne tvorbe, gospodarska usmerjenost). Manj pogosti so primeri, da pri regionalni členitvi sovpadajo naravne in družbene razmejitve (Vrišer 1998c, 23; Vrišer 1999b, 38). Poseben problem predstavlja določanje mej med regijami, saj razmejitve pogosto niso jasne (Urwin 1997, 109).

Z regionalizacijo določeni prostorski kontinuum razdelimo na takšne dele (pokrajine, regije, enote ...), da pridejo do izraza tiste značilnosti, po katerih se enota razlikuje od sosednjih. Ključno je, da členitve ne moremo izpeljati po enotnem kriteriju ali kriterijih kot pri tipizaciji, temveč po različnih kriterijih. Tako zemeljsko površje razčlenimo na pokrajine kot dele zemeljske površinske sfere, pri katerem se pojavi in faktorji ter delujoče sile medsebojno povezujejo v kompleksno in individualizirano celoto (Vrišer 1998c, 22). Bistvo regionalizacije je združevanje in ločevanje pokrajinskih enot na osnovi poznavanja čim večjega števila elementov naravnega in antropogenega okolja (Plut 1977, 166). Eden ključnih problemov regionalizacije je subjektivnost pri izbiri kriterijev (Natek 1998, 141). Vsaka regionalizacija je po mnenju Gamsa (1998, 214) plod kriterijev, ki jih izberemo in so lahko sporni. Omejitev regij je praviloma zelo težko določljiva, zlasti zaradi različnih značilnosti regij. Fizičnogeografske značilnosti regij so stabilnejše v primerjavi z manj predvidljivimi družbenogeografskimi potezami (Haggett 1972, 231).

Regionalizacijske kriterije lahko razdelimo v tri skupine (Vrišer 1998c):

- kriteriji, zasnovani na fiziognomiji pokrajine (kotlina, porečje, gorovje ...),
- kriteriji, zasnovani na homogenosti regije (kraška pokrajina, rudarsko ozemlje, narodnostno ozemlje ...),
- kriteriji, zasnovani na funkcijski povezanosti ali gravitaciji različnih pokrajin k določenem središču.

Značaj ozemlja in namen obravnave odločata o izboru regionalizacijskih kriterijev. Razlikujemo naravnogeografske ali fiziognomske regije, ki se opirajo na naravne sestavine. Homogene regije obsegajo strnjeno ozemlje s podobno naravno, gospodarsko ali družbeno sestavo, funkcijske (nodalne) pa se oblikujejo okoli središč in temeljijo na gospodarskih in družbenih stikih. Največkrat se uporabljajo fiziognomske in funkcijske regionalizacije. Regije niso strogo ločene od drugih pokrajinskih enot, praviloma so medsebojno povezane s številnimi gospodarskimi, socialnimi in kulturnimi odnosi ter vezmi. Zato jih je mogoče sestavljati v večje oziroma deliti v manjše pokrajinske enote, zato glede na velikost razlikujemo makroregije, mezoregije in mikroregije.

2. Regionalizacijska načela trajnostno sonaravnega razvoja

Trajnostni sonaravni razvojni model je zasnovan na organizaciji materialnega življenja človeštva v okviru okoljskih (planetarnih, regionalnih in lokalnih) omejitev. Osnovni cilj (trajnostno) sonaravnega razvoja je hkratno izboljšanje blagostanja in zdravja ljudi ter kakovosti ekosistemov. Po svetovni konferenci o okolju in razvoju v Rio de Janeiru leta 1992 je trajnostno sonaravni način gospodarjenja z okoljem in naravnimi viri postal, vsaj v besedah, temeljna razvojna in okoljska globalna strategija (Plut 1997). V številnih razvojnih dokumentih Evropske zveze je model sonaravnega bistven, predstavljal pa je tudi osnovo za 5. akcijski okoljski program med letoma 1993 in 2000 (Towards Sustainability 1993). Vprašanje potrebnosti uporabe načel sonaravnega razvoja pri obravnavanju problemov regionalnega razvoja za mnoge avtorje ni več aktualno oziroma je že presežena kategorija (Gulič s sodelavci 1997).

Smotrna raba regionalnih virov (naravnih oziroma okoljskih, gospodarskih, infrastrukturnih, človeških) je eden izmed temeljev sonaravnega in enakomernejšega regionalnega razvoja. Organizacija življenja in dejavnosti v ustreznih, sonaravno zasnovanih prostorskih enotah, torej zmogljivostim okolja, virom, gospodarski sestavi, poselitvi, vplivnim območjem središč in lokalni ter regionalni pripadnosti prebivalcev prilagojena prostorska členitev države, je predpogoj za okoljsko, gospodarsko, kulturno in socialno uravnotežen napredek, skladnejši regionalni razvoj. Prostor naj bo organiziran na način, ki omogoča varčno rabo naravnih in drugih endogenih virov in s tem njihovo obnavljanje ter razpoložljivost za prihodnje generacije. Potrebno je temeljno poznavanje tako fizičnih procesov kot ravnjanja družbe; prostor predstavlja srž za razumevanje njunih medsebojnih povezav (Unwin 1997, 210).

Členitev prostora, državnega teritorija s temeljnim upoštevanjem naravnogeografskih in pokrajinskoekoloških značilnosti (naravne regije, bioregije, ekosistemske regije), je ena izmed osnov za optimalno prostorsko organizacijo življenja in dela na regionalnem nivoju. Zasnovana je na izhodišču, da regionalne subsisteme sestavlja splet podobnih lastnosti fizičnogeografskih sestavin (Blij in Muller 1993). Hkrati so okoljski problemi po mnenju Baileya (1998, 1) ustrežneje opredeljeni z naravnimi lastnostmi kot z administrativnimi oziroma političnimi mejami. Ponovna aktualizacija fizičnogeografskih in pokrajinskoekoloških sestavin ozemlja pri členitvi pomeni delno tudi kritičen odziv na geografski koncept, ki se je preveč osredotočil na industrijske dejavnosti in urbano družbo ter zanemaril okoljske posledice (Unwin 1997, 109). Načela členitve pri fizični geografiji in pokrajinski ekologiji so sicer sorodna. Osnovna razlika je v tem, da prva vidi regije kot celoto, pokrajinska ekologija pa kot splet ekotopov (Gams 1986, 149).

Nizozemska je ena izmed prvih držav, ki je za reševanje okoljskih problemov različnih prostorskih ravni državno ozemlje razdelila na različne tipe naravnih regij. Za uspešnejše reševanje regionalnih okoljskih in razvojnih problemov (na primer onesnaževanje območij talne vode, odlaganje odpadkov itd.) in uvajanje regionalne sonaravnosti je bila država razdeljena na 40 tako imenovanih ekodistriktov, zasnovanih na hidroških in geomorfoloških značilnostih. Za potrebe varstva narave in oceno regionalne občutljivosti območij za posege človeka so bile na osnovi fizičnogeografskih in ekoloških značilnosti izluščene tako imenovane ekoregije, zasnovane na določeni abiotski homogenosti, a z različnimi biološkimi združbami (Concern for ... 1989).

Za razliko od reliefno zasnovane fiziognomske regije, ki jo označuje večja stopnja pokrajinske homogenosti, je porečje po notranji sestavi praviloma pokrajinsko mozaično, heterogeno ozemlje. Zaradi spleta različnih pokrajinskih enot v posameznem porečju je načelo delitve na porečja dejansko bližje pojmovanju pokrajinske ekologije (na primer splet ekotopov) kot fizični geografiji (na primer reliefno zasnovane, homogene naravne enote). Porečje je opredeljeno na osnovi rečne mreže, vodozbirnega območja glavne reke in usmeritve vodnega toka, ločenega od sosednjih z višje ležečimi topografskimi razvodnicami (Blij in Muller 1993, 403). Le-to je po mnenju Newsona (1994, 189) okoljska enota, ki jo trajno povezujejo gravitacijski procesi. Porečja, vključno z biocenozami ter človekom, sestavljajo regionalni sistem. Uporaba porečij kot regionalnih enot načrtovanja ima večdesetletno tradicijo. Omogoča načrtovanje integralno zasnovanega regionalnega razvoja, sestavljenega iz upravljanja z okoljskimi, gospodarskimi, človeškimi in drugimi viri porečja (Mather in Chapman 1995, 198 in 199).

Haggett (1972, 238 in 239) in Petts ter Bravard (1996, 22) opredeljujejo porečja kot naravno zasnovane prostorske enote. Označujejo jih kot »gnezda« regij, ki omogočajo ozemeljsko hierarhične členitve na večja ali/in manjša porečja. Uspešen model uporabe porečja Tennesseeja leta 1933 v Združenih državah Amerike kot planske enote za različne potrebe je doživel številna posnemanja. Tako je bil za uspešnejše odpravljanje evtrofikacije in onesnaženosti Rena izdelan okoljski sanacijski program za celotno porečje (Concern for ... 1989; Newson 1994). Uporaba celostnega hidrosistemskega pristopa predstavlja priložnost za razvoj integriranega, sonaravnega gospodarjenja (holistični ekosistemski pristop) s porečji in vodnimi viri, ki razen naravovarstvenih koristi prinaša trajne ekonomske in druge koristi za vse uporabnike (Petts in Amoros 1996; Jones 1997; Newson 1997). Členitev zemeljskega površja na porečja je prva stopnja k sonaravnemu gospodarjenju z viri porečja. Kompleksno, trajnostno sonaravno zasnovan načrt upravljanja porečja obsega upravljanje z vodnimi viri, viri podeželja (zaščita

prsti, zemljiška raba, ekosistemi), urbanimi viri (industrija, mestni deli porečja) in upravljanje s človeškimi viri (izobrazba, poznavanje okolja, tehnološke veščine) (Newson 1997, 359). Po mnenju Jonesa (1997) so zlasti manjša porečja zelo primerna prostorska enota za ekosistemsko prostorsko načrtovanje.

Med družbenogeografskimi regionalizacijami, vključno z ekonomskogeografskimi, je z vidika načel sonaravnega razvoja primerna funkcijska, s tako imenovano mestno regijo kot temeljno enoto regionalne organizacije. Zasnovana je na večplastni povezanosti mesta z okolico, ki se zlasti odraža v gibanju prebivalcev, dobrin, denarja, informacij (Haggett 1972, 247). Tako kot porečja so tudi mestne regije hierarhične, različno velika in vplivna mesta pa so tako kot porečja »gnezda« regij. V porečju glavna reka gravitacijsko priteguje snovne in energijske tokove porečja, v mestni regiji pa središčno mesto določenega območja gravitacijsko oziroma centripetalno priteguje prebivalstvo in sproža snovno-energetske prilive v mesto. Tudi mestna regija, tako kot porečje, potrebuje za delovanje stalen tok energije.

Za razliko od porečja pa so pri mestni regiji prisotni tudi povratni tokovi, torej gibanja ljudi, snovi, energije in informacij iz mesta v njegovo okolico. Ohranjanje dinamičnega ravnovesja mestne regije omogoča dodatna poraba zalog energije (fosilna goriva), pri porečju pa se ravnovesje ohranja s pomočjo priliva sončne energije. Porečja označuje tudi z vidika dolgoročnega načrtovanja stalnost razvodnic in s tem ozemlja porečja, gravitacijski vpliv mesta pa se spreminja, kar povzroča tudi spremembe površine mestne regije. Kljub temu pa so tudi pri opredelitvi gravitacijskega vpliva mest razvodnice zelo pomembne, zlasti v porečjih z večjo reliefno energijo. Členitvi na porečja (fiziognomski kriterij) in vplivna območja središč torej povezujejo številna podobna metodološka in vsebinska izhodišča.

3. Geografske značilnosti in dosedanje členitve Slovenije, pomembne za sonaravno regionalizacijo

Sodobni izzivi regionalne politike 21. stoletja na osnovi (trajnostno) sonaravnih izhodišč ponovno poudarjajo izjemen pomen okolju in regionalnim virom prilagocene členitve države in regionalne razvojne politike, okoljski vidiki členitve pa naj bodo tudi gospodarsko in družbeno optimalni.

Med pokrajinskimi prvinami so z vidika trajnostno sonaravne členitve Slovenije pomembne naslednje geografske stalnice (Ilešič 1972; Gams 1991; Gams 1996; Gams 1998; Marušič 1993; Plut 1993; Plut 1997):

- izrazita pokrajinska prehodnost, pokrajinska, pokrajinskoekološka, krajinska in biotska pestrost;
- stik štirih evropskih naravnogeografskih makroregij (Alpe, Panonska nižina, Dinarsko gorovje, Sredozemlje) in oblikovanje petih pokrajinskih tipov (še predalpskega);
- prevlada goratega in hribovitega ozemlja;
- skromne površine ravninskega sveta (šestina površja).

Zaradi zelo razgibanega ozemlja Slovenije se na zelo kratke razdalje spreminjajo sestava prsti, relief, ekspozicija oziroma podnebje, vodne razmere (Gams 1998, 214). Slovenske krajine kažejo po mnenju krajinskega arhitekta Marušiča (1993, 10) veliko pestrost in bogastvo krajinskih vzorcev in so posledica fizičnogeografske pestrosti ter raznolike rabe prostora (zlasti kmetijstva) v preteklosti in sedanjosti. Velika reliefna, podnebna in pedološka raznolikost, skupaj z jasno oblikovanimi porečji in pestro pokrajinsko rabo, opredeljuje pokrajinsko mozaičnost Slovenije.

Za členitev Slovenije so pomembne zlasti naslednje geografske spremenljivke (Ilešič 1972; Vrišer 1990, 1998a in 1998b; Plut 1993; Klemenčič 1995; Ravbar 1995 in 1999):

- zelo neenakomerna gostota poselitve z obsežnimi območji redkejša in skromnimi površinami gostejše poselitve;
- skromno število in opremljenost urbanih središč višje stopnje;
- delno razvite zasnove policentričnega regionalnega razvoja;
- slabše razvito infrastrukturno omrežje (ceste, železnice, telekomunikacije, kanalizacija);
- dolgotrajni industrijski, energetski in urbani pritiski na geografsko okolje, ki so izoblikovali posamezna razvojno šibka in pokrajinsko degradirana območja.

Sedanje urbano omrežje Slovenije še vedno označujejo velika velikostna in oskrbna nesorazmerja. Poleg dveh srednje velikih mest, Ljubljane z 270.000 prebivalci in Maribora s 105.000 prebivalci, so druga mesta za vlogo pokrajinskih središč višje stopnje (najmanj 100.000 prebivalcev v središču, zaledje najmanj 500.000) številčno skromna. Nad 50.000 prebivalcev štejejo le še obalna, kranjska in celjska mestna regija (Ravbar 1995). Ostalo so »mala mesta«, ki skupaj s svojimi neposrednimi obmestji štejejo med 20.000 in 50.000 prebivalci. Prevlada razpršenega vzorca poselitve in le zasnove policentričnega urbanega sistema so pomembne geografske spremenljivke za sonaravno regionalizacijo Slovenije.

Z vidika sonaravne regionalizacije je temeljna geografska poteza Slovenije naravnogeografsko in družbenogeografsko zelo pestro in neenotno ozemlje s prostorsko neenakomerno razporejeno mrežo razvojno dokaj šibkih urbanih središč (Vrišer 1998b).

4. Členitve Slovenije, pomembnejše za trajnostno sonaravno regionalizacijo

Naravnogeografske členitve Slovenije so prednostno zasnovane na reliefu kot dominantnemu pokrajnotvornemu dejavniku (preglednica 1). Tako izdvojene naravnogeografske regije bodo tudi v bodoče pomembno vplivale na pokrajinsko rabo, prehodnost in usmerjenost prometnih tokov ter nekatere poteze pokrajinske ranljivosti. Pokrajinski stiki in rečna mreža pa so v Sloveniji pomembni povezovalci in oblikovalci regionalne identitete, zasnovane na vplivnem območju središnega naselja in/ali razvodnicah. Zato so naravnogeografske členitve Slovenije z reliefom kot nosilnim geografskim dejavnikom (homogene naravne regije) razvrščanja manj uporabne za trajnostno sonaravno členitev Slovenije. Slovenske naravne regije srednje ravni (mezoregije), zasnovane zlasti na reliefu in litološki zgradbi se praviloma ne ujemajo z razvodnicami porečij ter s številom in mejami vplivnih območij središč.

Preglednica 1: Primerjava števila pokrajinskih enot izbranih naravnogeografskih in pokrajinskoekoloških regionalizacij Slovenije (Kladnik 1996; Kladnik in Perko 1998; Perko 1998a, 1998b in 1998c).

avtorji	makroregije	submakroregije (tipi pokrajin)	mezoregije (konkretne pokrajine)	submezoregije
S. Ilešič (1958)	5	10	43	7
I. Gams (1983)	5	–	49	2
I. Gams, D. Kladnik, M. Orožen Adamič (1996)	6	2	60 (205 mikoregij)	–
M. Gabrovec, D. Kladnik, M. Orožen Adamič, M. Pavšek, D. Perko, M. Topole (1995); D. Perko (1998b, 1998c)	4	9	48 (49 z morjem)	0
K. Natek (1996)	5	–	60	(205 mikroregij)

Ilešičeva (1972) pokrajinsko-fiziognomska (pokrajinsko-tipološka), zlasti pa Gamsova (1986 in 1998) ter z vidika študije ranljivosti okolja izdelana Natkova (Špes s sodelavci 1996) pokrajinskoekološka členitev Slovenije podčrtujejo, da so v geografsko in ekološko izredno pestri Sloveniji pokrajinskoekološke oziroma naravne enote izraziti pokrajinski spleti.

Med družbenogeografskimi členitvami (v širšem pomenu besede) so z vidika sonaravne členitve zelo pomembne ekonomskogeografske členitve. Vrišerjeva (1990) ekonomskogeografska regionalizacija Slovenije temelji na kombinaciji ekonomsko-funkcijske in ekonomsko-homogene regionalizacije. Prva je temeljna, zasnovana je na prevladujoči gravitaciji okolice (podeželja) k določenemu središču (mestu). Dru-

ga izhaja iz gospodarske usmerjenosti regij na podlagi razmerja med primarnimi, sekundarnimi in terciarnimi dejavnostmi. Vrišerjeva (1990) gospodarskogeografska regionalizacija je najtesneje povezana z zasnovo policentričnega sistema poselitve Slovenije, ki je predpostavka endogenemu regionalnemu razvoju.

Hierarhična zgradba ekonomskogeografskih regij na ozemlju Slovenije ima 106 temeljnih ekonomskogeografskih regij, 57 mikroregij, 12 mezoregij (Primorje, Notranjska, Goriška, Gorenjska, Osrednjeslovenska, Dolenjska, Zasavje, Spodnje Posavje, Savinjska, Koroška, Podravska, Pomurska) in 2 makroregiji (Vrišer 1990, 130). V gorskem svetu se ekonomskogeografske enote močno ravna po naravnogeografskih značilnostih. V nižinskem svetu je po mnenju Vrišerja (1990) sovpadanje obojih prej izjema kot pravilo (kar pa le delno velja za porečja – opomba avtorja). Kritično ugotavlja, da so med mezoregijami v resnici velike razlike, na primer Spodnjeposavska, Koroška in Notranjska regija pa imajo šibka središča (Vrišer 1990).

Z vidika sonaravnega regionalnega razvoja in členitve je pomembna njegova ugotovitev o potrebnosti tako imenovanih mezoregionalnih središč. Policentrični razvoj lahko temelji edino na obstoju in razvoju mezoregionalnih središč in njihovih ekonomsko-funkcijskih regij. Vrišer (1990, 178) upravičeno postavlja vprašanje, ali bomo v bodoče imeli sedanjih 15 ali 21 ekonomskogeografskih mezoregij oziroma ob Ljubljani, Mariboru, Murški Soboti, Ptuj, Ravnah/Slovenj Gradcu, Velenju, Celju, Jesenicah, Kranju, Trbovljah, Novem mestu, Krškem/Brežicah, Postojni, Nove Gorici in Kopru še regije Ljutomera, Črnomlja, Kočevja, Tolmina, Idrije in Sežane ter morda še kakšnega drugega središča (Vrišer 1990, 178). Obenem se mu vsiljuje misel, da gre pri mezoregijah (12) v resnici za dve različni hierarhični stopnji. Vrišerjeva ekonomskogeografska regionalizacija (1990) predstavlja torej eno od dveh temeljnih zasnov za poskus sonaravne regionalizacije Slovenije.

Splošni uporabi namenjena (regionalnogeografska) geografska regionalizacija Slovenije (Ilešič 1972) predstavlja za (trajnostno) sonaravno členitev metodološko in vsebinsko zelo uporabno shemo. Zasnovana je namreč na naravnih (zlasti reliefnih in hidrogeografskih potezah porečja), zgodovinskih, zlasti pa na socio-ekonomskih (gravitacijska policentričnost) regionalizacijskih kriterijih, torej ob upoštevanju naravnogeografskih in družbenogeografskih potez slovenskega ozemlja. Regionalizacija izhaja iz petih glavnih regionalnih enot (makroregij), ki se zlasti na osnovi socioekonomske regionalne sestave delijo v mezoregije in submezoregije. Le-te se v glavnem ujemajo z ozemlji takratnih občin (60) ali skupin občin.

5. Metodologija (trajnostno) sonaravne regionalizacije Slovenije

Sonaravno zasnovana členitev Slovenije na mezoregionalni ravni naj ne bi bila naravnogeografsko oziroma pokrajinskoekološko ali ekonomskogeografsko enostransko zasnovana, temveč regionalnogeografski poskus členitve, kjer bi stabilnejši pokrajinskoekološki in naravnogeografski vidiki postali enokovredni dinamičnejšim ekonomskim in upravno-političnim vidikom ter občutku regionalne pripadnosti prebivalcev in prebivalcev. Občutek regionalne pripadnosti je v veliki meri odraz prepleta fizičnogeografskih in družbenogeografskih značilnosti, zgodovinskih in kulturnih silnic ter upravno-političnih členitev. V veliki meri se kaže tudi v mreži nekdanjih občin in okrajev, pa tudi sedanjih občin. Naravnogeografski (okoljski) in ekonomskogeografski kriteriji ter tako izdvojena območja dejansko v veliki meri že vključujejo regionalno pripadnost prebivalcev in prebivalcev.

Okoljski (fizičnogeografski in pokrajinskoekološki, ekosistemski) kriteriji sonaravne mezoregionalne členitve izhajajo iz tistih naravnogeografskih potez Slovenije, ki so temeljne za oblikovanje vplivnih območij središč višje stopnje ter s tem za oblikovanje območij mezoregionalne stopnje. Obstoječe naravnogeografske delitve Slovenije s tipom reliefa kot dominantnim kriterijem členitve za oblikovanje sonaravno opredeljenih geografskih enot (in pokrajin kot upravno-političnih enot) niso optimalne. Primernejšo osnovo predstavljajo razvodnice (na primer v Julijskih Alpah med Gorenjsko in Posočjem), ki v vzpetem svetu bistveno vplivajo na oblikovanje gravitacijskega zaledja posameznega centralnega naselja. Na drugi strani pa v hribovitem (predalpskem) in ravninskem delu Slovenije potek razvodnic ni determiniral vpliva posameznega gravitacijskega središča, ki je za oblikovanje funkcijske regije odločujoč.

Analiza pokrajnotvornih sestavin in njihova členitev ter primerjava z mejami ekonomskogeografskih mikroregij in vplivnih območjih urbanih središč tretje stopnje ter višjih stopenj po Vrišerju (1990) je pokazala, da predstavlja hidrogeografski kriterij, členitev na porečja oziroma dele večjih porečij, zelo primerno nosilno naravnogeografsko (in pokrajinskoekološko) osnovo za sonaravno, torej funkcijsko zasnovano regionalnogeografsko členitev Slovenije. Klemenčič (1998, 206) poudarja, da je tako stik ravnine z razgibanim svetom kot rečna mreža v Sloveniji povezovalno, stičiščno mesto in oblikovalec prostorskih enot. V pokrajinsko pestri Sloveniji namreč porečja kot vodozbirna območja združujejo zelo različne naravnogeografske (zlasti reliefne) enote, katerih naravni potencial za pokrajinsko rabo je pomembno vplival na oblikovanje poselitvenega vzorca in s tem posledično na oblikovanje vplivnega območja (prostorskega zaledja) urbanih središč.

Pokrajinski spleti so v naravnogeografsko prestem ozemlju temeljna geografska značilnost. Zgornji, srednji in spodnji deli porečij slovenskih rek vključujejo torej pokrajinske (pokrajinskoekološke) spletke, različne naravnogeografske enote, omejene z razvodnicami. Razvodnice slovenskih porečij so v reliefno zelo razgibani Sloveniji tudi pomembne prometne omejitve, ki so sooblikovale obliko, obseg in intenzivnost vpliva posameznih središč. Tako kot so slovenske doline, kotline in ravnine vodna vozlišča porečij, tako so tudi urbana središča ob slovenskih rekah vozlišča gospodarskih in drugih tokov določenega območja. Gravitacijske sile in načelo pokrajinske heterogenosti povezuje tako način delitve na porečja kot vplivna območja središčnih naselij. Seveda je treba poudariti, da je na oblikovanje vplivnega območja središč vplivalo večje število geografskih in drugih dejavnikov. Zato razvodnice porečij niso bile vzete kot razmejitvene črte med pokrajinami, temveč razvodnicam pogosto bližnje meje upravne enote oziroma nekdanje meje občin (do leta 1991). V posameznih primerih, zlasti pri območjih z manjšo reliefno energijo, tudi ni bilo možno in smiselno odločujoče upoštevati hidrogeografski kriterij.

Upravičenost večje naslonitve sonaravne členitve na porečja in pomen sonaravnega upravljanja s porečji podčrtujejo vse bolj pomembni vodnogospodarski in vodnoekološki razlogi. Dodaten razlog za uporabo porečij kot kriterija členitve je dejstvo, da se naravne razmere v porečju seveda spreminjajo bistveno počasneje kot prebivalstvene in gospodarske razmere ter pokrajinska raba. Zato je upravičeno mnenje planerja Gajška (1999, 108), da so za regionalne meje med naravnimi mejami uporabne predvsem razvodnice. Načrt urejanja porečja Kokre (1998) za Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije predstavlja vzorčno, sonaravno zasnovano strokovno podlago za pripravo prostorskih sestavin občinskih planov in izvedbenih aktov, opredeljevanja namenske rabe prostora, naravnih virov (zlasti vodnih) ter pretehtanih posegov v sestavine porečja.

Glede na potrebe makroregionalne in mezoregionalne stopnje sonaravne členitve smo funkcijsko priredili hidrogeografsko členitev na porečja na ozemlju Slovenije sodelavcev Hidrometeorološkega zavoda Republike Slovenije (Bat 1997; Kolbezen in Pristov 1998; Kolbezen 1998), in sicer v dveh korakih. V prvi stopnji so bila v povodjih Črnega morja in Jadranskega morja izdvojena naslednja glavna porečja:

- 1. porečje Save, porečje Kolpe, porečje Drave in porečje Mure v povodju Črnega morja in
- 2. porečje Soče in porečje drugih jadranskih rek v povodju Jadranskega morja.

Za funkcijsko, trajnostno sonaravno členitev mezoregionalne ravni je primerna naslednja nadaljnja členitev glavnih slovenskih porečij:

- 1.1. porečje Save:
  - 1.1.1. porečje Save Dolinke in Save Bohinjke (upravni enoti Jesenice, Radovljica),
  - 1.1.2. porečje Tržiške Bistrice in Kokre (Tržič, Kranj),
  - 1.1.3. porečje Sore (Škofja Loka),
  - 1.1.4. porečje Kamniške Bistrice (Kamnik, Domžale),
  - 1.1.5. zgornje in srednje porečje Ljublanice (Cerknica, Postojna, Logatec),
  - 1.1.6. porečja ljubljansko-litijske Save in spodnje porečje Ljublanice (Vrhnika, Ljubljana, Litija),
  - 1.1.7. porečja zasavskih pritokov Save (Zagorje, Trbovlje, Hrastnik),
  - 1.1.8. zgornje porečje Savinje s Pako (Mozirje, Velenje),
  - 1.1.9. srednje in spodnje porečje Savinje (Žalec, Celje, Laško, Šentjur pri Celju),

- 1.1.10. zgornje porečje Krke (Grosuplje, pretežni del ozemlja Ribnice in del ozemlja Kočevja),
- 1.1.11. srednje in spodnje porečje Krke (Trebneje, Novo mesto),
- 1.1.12. spodnje porečje Save (Sevnica, Krško, večji del ozemlja Brežic),
- 1.1.13. porečje Sotle (Šmarje pri Jelšah, manjši del ozemlja Brežic);
- 1.2. porečje Kolpe:
  - 1.2.1. zgornje porečje Kolpe (pretežni del ozemlja Kočevja in del ozemlja Ribnice),
  - 1.2.2. belokranjski del porečja Kolpe (Črnomelj, Metlika);
- 1.3. porečje Drave:
  - 1.3.1. zgornje Podravje z Mislinjo in Mežo (Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec, Dravograd, Radlje ob Dravi),
  - 1.3.2. srednje Podravje (Ruše, Maribor),
  - 1.3.3. zgornje in srednje porečje Dravinje (Slovenska Bistrica, Slovenske Konjice),
  - 1.3.4. spodnje Podravje (Ptuj, Ormož, Lenart – zgornji del porečja Pesnice);
- 1.4. porečje Mure:
  - 1.4.1. levi del porečja Mure (Murska Sobota, Lendava),
  - 1.4.2. desni del porečja Mure (Gornja Radgona, Ljutomer);
- 2.1. porečje Soče:
  - 2.1.1. zgornje Posočje (Tolmin),
  - 2.1.2. srednje Posočje z Vipavo (Nova Gorica, Ajdovščina),
  - 2.1.3. porečje Idrijce (Idrija);
- 2.2. porečja drugih jadranskih rek:
  - 2.2.1. porečje Reke (z matičnim Krasom) (Ilirska Bistrica, Sežana),
  - 2.2.2. porečje Rižane in drugih vodotokov Koprškega Primorja oziroma slovenske Istre (Koper, Izola, Piran).

Ekonomskogeografski kriteriji sonaravne členitve oziroma sonaravno zasnovane členitve mezoregionalnega nivoja poudarjajo pomen čim večje geografske homogenosti območij, gospodarne rabe regionalnih virov in dostopnosti delovnega mesta in storitev. S tega vidika je bila kot temeljni kriterij družbenogeografske členitve (vplivna območja mezoregionalnih središč) izbrana Vrišerjeva (1990) pretežno ekonomsko-funkcijska opredelitev 57 mikroregij, ki so nastale kot vplivno območje velike večine nekdanjih občinskih (komunalnih) središč. Le-ta kljub spremembam v devetdesetih letih pomembno vplivajo na sodobne družbene oziroma gospodarske procese ter predstavljajo tradicionalno jedro povezovanja sedanjih občin.

Predlog sonaravne členitve Slovenije na mezoregionalni in makroregionalni ravni poskuša poiskati razvojno in okoljsko ravnovesje, zato naj bi pretežno hidrogeografsko (porečno) izdvojene sonaravne geografske regije povezale pokrajinske (pokrajinskoekološke) spletne v okviru vplivnih območij regionalnih središč, torej kot geografsko zaokrožena razvojna območja. Na osnovi kombinacije dveh dominantnih kriterijev (hidrogeografskega in ekonomskogeografskega) izdvojene sonaravne regije bi lahko predstavljale eno od osnov za nadaljnje strokovne dodelave in predloge lokalnih skupnosti ter regionalističnih gibanj za opredelitev druge stopnje lokalne samouprave (pokrajine) in upravnih okrajev. Predložena trajnostno sonaravna regionalizacija Slovenije upošteva:

- hidrogeografski kriterij (dominanten) s členitvijo na porečja različnih hierarhičnih stopenj oziroma dele porečja večjih slovenskih rek,
- družbenogeografski kriterij z mikroekonomsko funkcijsko (nodalno) členitvijo (dominanten kriterij), delno z upoštevanjem regionalne gospodarske sestave območij, ki temelji na razvitosti in obsegu vplivnega območja izbranih središčih naselij srednje oziroma višje stopnje (Vrišer 1990; Vrišer 1998b) in posredno vključuje tudi regionalno pripadnost, identiteto prebivalcev; dodatni prebivalstveni kriterij izhaja iz razpršenega poselitvenega vzorca v večjem delu ter še sprejemljive gospodarnosti in znaša najmanj 25.000 prebivalcev v regiji (izjema zgornje Posočje zaradi velikosti ozemlja in izrazite geomorfološke razbitosti),
- upravno politični kriterij z upoštevanjem mej upravnih enot za določanje razmejitve med mezoregijami.

6. Predlog sonaravne regionalizacije Slovenije

Sonaravna regionalizacija Slovenije izhaja iz pokrajinske (pokrajinskoekološke) mozaičnosti Slovenije, ustreza pa tudi statistični oznaki teritorialnih enot (NUTS) držav Evropske zveze. Ob upoštevanju izredne pokrajinske in ekološke mozaičnosti Slovenije in razpršenega poselitvenega vzorca in na tej osnovi oblikovanih naravnih regij in mikroekonomskih območij bi bilo treba izdvojiti od 45 do 60 mezoregij. Tolikšno število mezoregij pa bi bilo za ozemeljsko majhno Slovenijo in evropske gospodarske kriterije regionalnega povezovanja bistveno preveliko. Geografska oblikovanost ozemlja Slovenije in večina sonaravno zasnovanih razlogov govori v prid dvostopenjski regionalni členitvi, oblikovanja od 7 do 12 makroregij in od 20 do 25 mezoregij. Zato smo kot prebivalstveni kriterij upoštevali 25.000 prebivalcev pokrajine kot minimalno število.

Na osnovi izbranih (trajnostno) sonaravnih kriterijev predlagamo dvostopenjsko sonaravno regionalno-geografsko členitev Slovenije na 8 makroregij in 25 mezoregij (preglednica 2, slika 1).

Preglednica 2: Trajnostno sonaravna regionalizacija Slovenije (¹Plut 1999; ²Vrišer 1990, Vrišer 1998b; ³ozemlje nove občine Radeče (upravna enota Laško) lahko zaradi gravitacijske neopredeljenosti uvrščamo k mezoregiji Zasavje ali Spodnje Posavje).

makroregije mezoregije	porečja ali deli porečij	središče makroregije, središče mezoregije, (stopnja središčnega naselja ¹)	mikroekonomske regije ²
1. POMURJE	porečje Mure	Murska Sobota (5)	
1.1. Prekmurje (1)	levi del porečja Mure	Murska Sobota (5)	Murska Sobota Lendava
1.2. Prlekija (2)	desni del porečja Mure	Ljutomer (3) / Gornja Radgona (3) (delitev funkcij)	Gornja Radgona Ljutomer
2. PODRAVJE	porečje Drave	Maribor (6)	
2.1. Koroška (3)	zgornje porečje Drave (z Mislinjo in Mežo)	Ravne na Koroškem (4) / Slovenj Gradec (4)	Ravne na Koroškem Slovenj Gradec Dravograd
2.2. Mariborska (Srednje Podravje) (4)	srednje porečje Drave in zgornje porečje Pesnice	Maribor (6)	Radlje Ruše Maribor Lenart
2.3. Dravinjska (5)	zgornje in srednje porečje Dravinje	Slovenska Bistrica (3)	Slovenska Bistrica Slovenske Konjice
2.4. Spodnje Podravje (6)	spodnje porečje Drave	Ptuj (4)	Ptuj Ormož
3. SAVINJSKA SLOVENIJA	porečje Savinje	Celje (5)	
3.1. Zgornjesavinj- sko-Šaleška (7)	zgornje porečje Savinje (s Pako)	Velenje (4)	Mozirje Velenje
3.2. Celjska (8)	srednje in spodnje porečje Savinje	Celje (5)	Žalec Celje Šentjur pri Celju Laško ³
3.3. Posotelje (Sotelska) (9)	porečje Sotle	Šmarje pri Jelšah (3)	Šmarje pri Jelšah

makroregije mezoregije	porečja ali deli porečij	središče makroregije, središče mezoregije, (stopnja središčnega naselja ¹)	mikroekonomske regije ²
GORENJSKA	zgornje porečje Save	Kranj (5)	
4.1. Zgornja Gorenjska (10)	porečje Save Dolinke in Save Bohinjke	Jesenice (4) / Radovljica (3)	Jesenice Radovljica
4.2. Srednja Gorenjska (11)	porečje Tržiške Bistrice in Kokre	Kranj (5)	Tržič Kranj
4.3. Škofjeloška (12)	porečje Sore	Škofja Loka (3)	Škofja Loka
5. OSREDNJA SLOVENIJA	srednje porečje Save	Ljubljana (7)	
5.1. Ljubljanska (13)	porečje ljubjansko- -litijske Save, srednjega in spodnjega porečja Ljubljanice ter zgornjega porečja Krke	Ljubljana (7)	Logatec Vrhnika Ljubljana Grosuplje Litija
5.2. Kamniško- -Domžalska (14)	porečje Kamniške Bistrice	Kamnik (3) / Domžale (3)	Kamnik Domžale
5.3. Zasavska (15)	porečje zasavskih vodotokov	Trbovlje (4)	Zagorje Trbovlje Hrastnik ³
5.4. Notranjska (16)	zgornji del porečja Ljubljanice	Postojna (4)	Postojna Cerknica
5.5. Kočevsko-Ribniška (Kočevsko) (17)	zgornji del porečja Krke in Kolpe	Kočevje (3)	Ribnica Kočevje
6. JUGOVZHODNA SLOVENIJA	spodnje porečje Save	Novo mesto (5)	
6.1. Srednja Dolenjska (18)	srednje in spodnje porečje Krke	Novo mesto (5)	Trebnje Novo mesto
6.2. Spodnje Posavska (19)	spodnje porečje Save	Krško (4) / Brežice (4)	Sevnica Krško Brežice
6.3. Belokranjska (20)	belokranjsko porečje Kolpe	Črnomelj (3)	Črnomelj Metlika
7. SEVERNA PRIMORSKA	zgornje in srednje porečje Soče	Nova Gorica (5)	
7.1. Zgornje Posoška (Tolminska) (21)	zgornje porečje Soče	Tolmin (3)	Tolmin
7.2. Goriška (22)	srednje porečje Soče (z Vipavo)	Nova Gorica (5)	Nova Gorica Ajdovščina
7.3. Idrijsko-Cer- kljanska (23)	porečje Idrije	Idrija (3)	Idrija
8. JUŽNA PRIMORSKA	povodje Tržaškega zaliva	Koper (5)	
8.1. Kraško- -Brkinska (24)	porečje Reke (z matičnim Krasom)	Sežana (3)	Sežana Ilirska Bistrica
8.2. Slovenska Istra (Koprsko Primorje) (25)	ostalo neposredno povodje Tržaškega zaliva	Koper (5)	Koper Izola Piran

Med hidrogeografsko, ekonomskogeografsko in upravno-politično členitvijo (ena ali več upravnih enot oziroma nekdanjih občin) je na mezoregionalni ravni velika stopnja skladnosti. To za 25 mezoregij potrjuje tudi velika stopnja ujemanja med glavnimi razvodnicami in upravnimi mejami ter »porečna« oblikovanost vplivnih območij središč mikroregionalne in mezoregionalne stopnje. Neskladja so posledica neizrazitosti in s tem manjšega gospodarskega (ekonomsko gravitacijskega) in prometnega pomena razvodnic v nekaterih območjih gričevnatega subpanonskega sveta, pa tudi nedoločljivosti ter reliefne neizrazitosti razvodnic plitvega krasa. Pomemben razlog za neskladje pa je lahko tudi močnejši vpliv središča višje stopnje, ki sega prek razvodnice.

Temeljna neskladja med hidrogeografsko členitvijo in izluščenimi sonaravnimi makroregijami in mezoregijami so v naslednjih primerih:

- zgornje porečje Pesnice oziroma ozemlje upravne enote (mikroregije) Lenart se ne uvršča v mezoregijo Spodnje Podravje, temveč v Srednje Podravje (Mariborska mezoregija); razlog je bližina Maribora kot središčnega naselja višje stopnje v primerjavi s Ptujem ter reliefna neizrazitost razvodnice Pesnice v subpanonskem terciarnem gričevju (Slovenske gorice),
- Posotelje se uvršča v Savinjsko makroregijo, ne pa v Jugovzhodno Slovenijo; vzrok je reliefna in s tem prometna neizrazitost razvodnic v subpanonskem gričevju ter močnejši gravitacijski vpliv Celja v primerjavi z oskrbno šibkejšim in bolj oddaljenim Novim mestom,
- del zgornjega porečja Krke oziroma ozemlje upravne enote Grosuplje se ne uvršča v makroregijo Jugovzhodne Slovenije (kot srednje in spodnje porečje Krke), temveč zaradi večje vplivne moči in bližine Ljubljane v Osrednjo Slovenijo;
- del zgornjega porečja Krke in povirnega dela Kolpe oziroma kraško ozemlje upravnih enot Ribnice in Kočevje pripada porečju dveh kraških rek, a z izrazito geografsko individualnostjo (mezoregija) ter na višji središčni stopnji z zelo izrazito gravitacijsko vlogo Ljubljane v primerjavi z Novim mestom, zato se uvršča v makroregijo Osrednja Slovenija in ne v Jugovzhodno Slovenijo,
- del srednjega porečja kraške Ljubljanice, torej ozemlje upravne enote Logatec, smo uvrstili v Ljubljansko mezoregijo, ne pa k Notranjski mezoregiji (zgornje porečje Ljubljanice), in sicer zlasti zaradi močnega gravitacijskega vpliva Ljubljane v primerjavi s Postojno; Vrišer (1990) ugotavlja, da je mikroregijo Logatec vpliv Ljubljane docela obvladal.

V makroregijah in mezoregijah povodja Jadranskega morja ter porečja Mure med hidrogeografsko in ekonomskogeografsko opredeljenimi mezoregijami ni bistvenih neskladij. V posameznih delih porečja Save, Drave, Savinje in Kolpe pa so zgoraj opisana posamezna neskladja. Gledano v celoti je temeljno neskladje med glavnimi porečji in sonaravnimi regijami Slovenije le na ozemlju kraškega porečja Kolpe, ki ni izdvojeno kot posebna regija in pripada dvema makroregijama (Jugovzhodna in Osrednja Slovenija). Porečje Save kot glavno porečje obsega več kot polovico ozemlja Slovenije, zato je umestna njegova členitev na ravni makroregij.

Primerjave makroregij in mezoregij (trajnostno) sonaravne regionalizacije z drugimi temeljnimi naravnoteografskimi, družbenogeografskimi (vključno z gospodarskogeografskimi), splošnimi in politično-upravni notranji delitvi namenjenimi regionalizacijami Slovenije kažejo na največjo stopnjo skladnosti z Ilesičevo (1972) členitvijo Slovenije na makroregije in mezoregije ter Vrišerjevima (1999a) alternativnima predlogoma razdelitve Slovenije na deset ali petindvajstev pokrajin (druga stopnja lokalne samouprave).

Trajnostno sonaravna regionalizacija sicer izhaja iz večjega števila makroregij (osem v primerjavi s petimi Ilesičevimi), zato je tudi število mezoregij večje (25 v primerjavi s 17). Sonaravni makroregiji Pomurje in Podravje sta v Ilesičevi (1972) regionalizaciji makroregija Severovzhodna Slovenija, Savinjska Slovenija je enaka obsegu makroregije Savinjsko-zgornjesotelske Slovenije, makroregiji Gorenjska in Osrednja Slovenija Ilesičevi makroregiji Osrednja Slovenija (z ozemljem upravne enote Postojna oziroma porečjem Pivke), Jugovzhodna Slovenija je identična po obsegu in imenovanju, sonaravno izdvojeni makroregiji Severna in Južna Primorska (a brez ozemlja upravne enote Postojna) pa sta pri Ilesiču združeni v makroregijo Zahodne Slovenije oziroma Primorske.

Če zanemarimo različno število makroregij, je temeljna ozemelska razlika med obema regionalizacijama zgolj pri različnem uvrščanju ozemlja upravne enote Postojna. Pri mezoregijah so razen večjega števila sonaravnih mezoregij temeljni le naslednji trije primeri ozemelskega neskladja, in sicer:

- ozemlje upravne enote Šentjur pri Celju se v Ilesičevi regionalizaciji uvršča k Subpanonski (mezo)regiji Savinjsko-Sotelski Sloveniji, v sonaravni regionalizaciji pa k Celjski mezoregiji,
- ozemlje upravne enote Velenje se v Ilesičevi regionalizaciji uvršča v Osrednjo regijo Savinjske Slovenije (s Celjem kot središčem), v sonaravni regionalizaciji pa je del Zgornjesavinjsko-Šaleške mezoregije (z Velenjem kot središčem),
- ozemlji upravnih enot Logatca in Cerknice sta v Ilesičevi regionalizaciji Notranjska gozdna mezoregija, ozemlje upravne enote Postojna je del Primorske kraške mezoregije; v sonaravni členitvi pa je Logatec del Ljubljanske mezoregije, Cerknica in Postojna pa tvorita Notranjsko mezoregijo.

Od Vrišerjevega (1999a) predloga delitve Slovenije na 25 pokrajin in glavnega mesta se predlog sonaravne členitve razlikuje v naslednjem:

- upravna enota Postojna po Vrišerjevem predlogu obsega razen upravne enote Cerknice še ozemlje upravne enote Ilirske Bistrice,
- ozemlje nove občine Radeče se po Vrišerjevem predlogu uvršča v pokrajino Spodnja Savinjska dolina (središče Celje) z umestnim opozorilom, da gravitira v več smeri,
- Ljubljana je izločena kot glavno mesto.

Temeljna razlika glede Vrišerjevih (1999a) predlogov za členitev Slovenije na 10 oziroma 25 pokrajin je v dejstvu, da Vrišer (1999a, 90) predlaga enostopenjsko členitev (na 10 ali 25 pokrajin), predlog sonaravne členitve pa poudarja umestnost dvostopenjske členitve na vmesni regionalni stopnji. Trajnostno sonaravna členitev zaradi pomembne vloge hidrogeografskega regionalizacijskega kriterija ne izloča ozemlja mestne občine Ljubljane kot posebne pokrajine oziroma mezoregije.

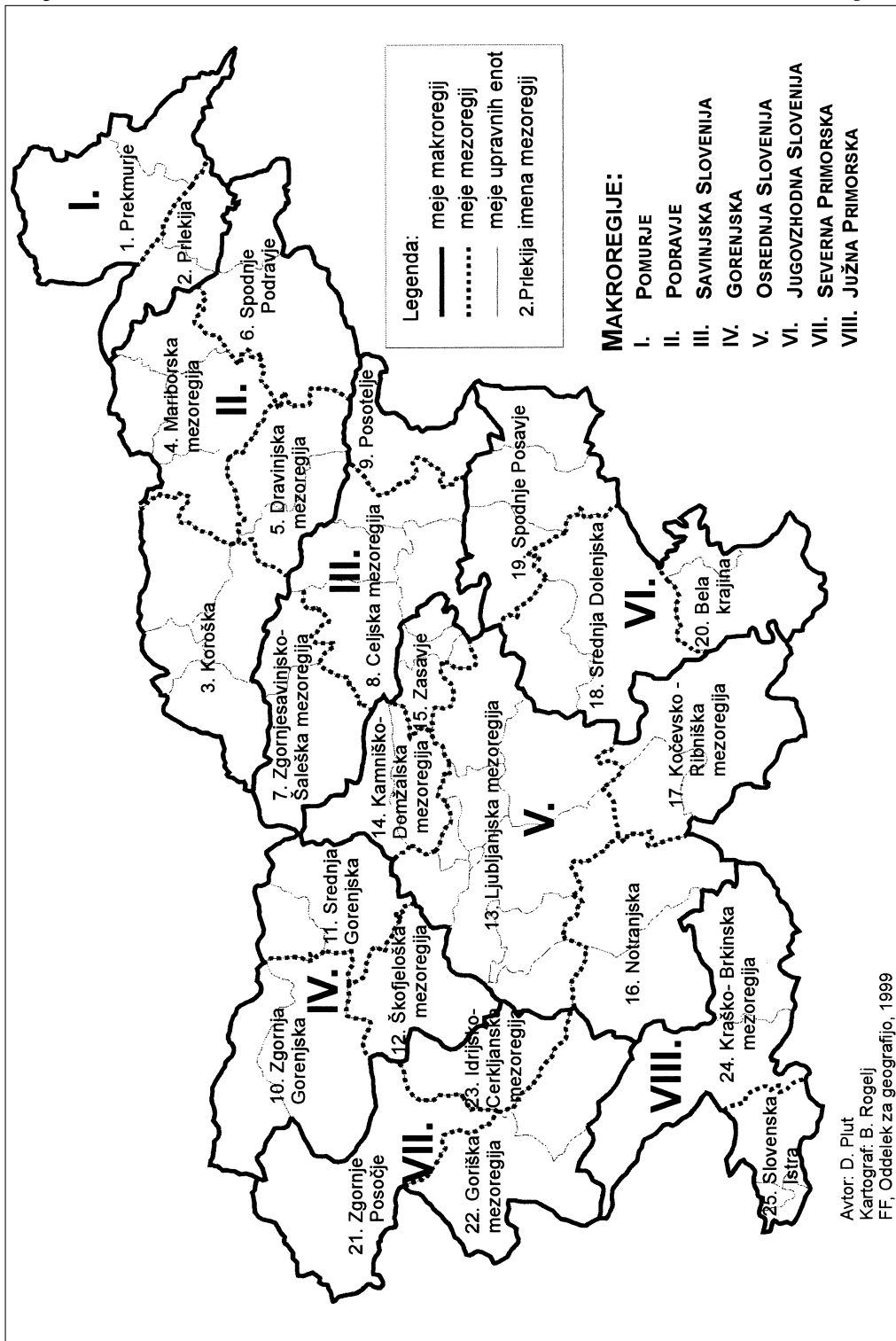
Dvostopenjska členitev naj bi omogočala na ravni večjega števila manjših mezoregij (oziroma upravnih okrajev in/ali pokrajin kot druge stopnje lokalne samouprave) skupno urejanje okoljevarstvene, komunalne, šolske, zdravstvene, regionalne gospodarske in druge problematike (Gosar 1999; Gulič 1999; Plut 1999; Ravbar 1999). Tako zasnovane manjše pokrajine naj bi se zlasti gospodarsko povezale v močne zveze pokrajin, ki bi bile evropsko primerljive. Po mnenju Ravbarja (1998, 102) je zaradi globalizacije in vstopa v Evropsko zvezo za konkurenčen nastop na evropskem trgu potrebno združevanje slovenskih regij. Dejstvo je, da je Slovenija geografsko zelo raznolika, občutek pripadnosti skupnosti, skupna identiteta, možnost oblikovanja in poistovetenja s skupno vizijo in uresničevanja razvojnih ter drugih ciljev se zato težka uresničujejo na ravni fizično in miselno težko obvladljivih velikih regij. Zato se zdi tudi Gosarju (1998), Guliču in Praperjevi (1998) za Slovenijo primernejše oblikovanje večjega števila manjših regij (pokrajin ali upravnih okrajev) kot geografsko razmeroma sklenjenih območij s kulturno identiteto.

Večje regije s krepitvijo izbranih regionalnih središč višje stopnje bi pomenile strateški odgovor Slovenije na pričakovane geopolitične pritiske močnejših središč sosednjih držav oziroma regij (Gajšek 1999, 110; Ravbar 1999, 97). S tega vidika se postavlja vprašanje, ali bo zlasti prebivalstveno dokaj šibka Murska Sobota (delno tudi Nova Gorica) sposobna razvojno in oskrbno prevzeti zelo zahtevno nalogo regionalnega središča, središča »evroregije«, kar velja tudi za človeški potencial celotnega Pomurja.

Nekateri pomisleki veljajo tudi za vsa ostala predvidena središča makroregij, razen Ljubljane in Maribora, ki ne dosegajo 50.000 prebivalcev. Vendar bi verjetno prav izbor za središče makroregije prinesel dodatno razvojno in oskrbno spodbudo in okrepil tudi sonaravno primerno policentrično razvojno usmeritev. Ni izključeno, da bo dolgoročno v Sloveniji zaradi zunanjih geopolitičnih razlogov prišlo do oblikovanja treh, za Slovenijo velikih regij:

- Severovzhodna Slovenija oziroma porečje Mure in Drave (Maribor),
- Osrednja Slovenija oziroma porečje Save (Ljubljana),
- Primorska oziroma Jadransko povodje (Koper/Nova Gorica).

Slika 1: Regionalizacija Slovenije po sonaravnih kriterijih.

Avtor: D. Plut
 Kartograf: B. Rogelj
 FF, Oddelek za geografijo, 1999

7. Sklepi

Sonaravna regionalizacija Slovenije izhaja iz pokrajinske pestrosti in poselitvenega vzorca Slovenije. Predstavlja poskus funkcijske regionalnogeografske členitve slovenskega ozemlja na makroregije in mezoregije s pomočjo nosilnih hidrogeografskih (členitev na porečja) in ekonomskogeografskih (vplivna območja središčnih naselij višje stopnje) kriterijev, ki zaradi gravitacijske osnove obeh poudarjajo pokrajinske splete, pokrajinsko raznovrstnost v okviru posamezne geografske enote. Kot dodatni regionalizacijski kriterij je bila upoštevana upravno-politična delitev (upravne enote), ki skupaj z vplivnimi območji posredno vključuje tudi regionalno identiteto oziroma regionalno pripadnost prebivalk in prebivalcev določenega območja.

Izbrani regionalizacijski kriteriji so podčrtali primernost dvostopenjske trajnostno sonaravne regionalizacije višjega reda s členitvijo na 8 makroregij in 25 mezoregij. Dvostopenjska sonaravna členitev omogoča na ravni manjših mezorgij optimalno gospodarsko rabo regionalnih virov in varovanje geografskega okolja mezoregij ter ohranjanje regionalne identitete, njihovo združevanje in večplastno gospodarsko sodelovanje v okviru večjih makroregij pa primerno osnovo za razvojne (tržne) globalizacijske pritiske in evropske povezovalne procese (na primer čezmejne evroregije). Morda bo v prihodnosti prišlo do trajnostno sonaravno zasnovanega povezovanja osmih makroregij v tri: Podravje (s Pomurjem), Posavje in Primorska.

Geografska členitev Slovenije na manjše število večjih regij (od 7 do 12) bi pomenilo neupoštevanje izrazite pokrajinske raznolikosti. Oblikovanje od 40 do 60 pokrajin, ki realno izhajajo iz geografske razčlenjenosti slovenskega ozemlja, pa bi bilo gospodarsko neprimerno in v nasprotju s sodobnimi evropskimi gospodarskimi in informacijskimi procesi.

Sonaravno zasnovana regionalizacija Slovenije bi lahko predstavljala instrument za uresničevanje ciljev skladnejšega, okolju in naravnim virom prilagojenega regionalnega razvoja, spodbujanje regionalnega povezovanja in samoiniciativnosti ter ohranjanje identitete slovenskih pokrajin. V procesih globalizacije, evropskega povezovanja in okrepljenih pritiskov na geografsko okolje ter identiteto (nacionalno, regionalno in lokalno) bi odsotnost dolgoročno primerne regionalne ravni členitve (in s tem povezanega regionalnega sodelovanja) Slovenije pomenila tudi veliko razvojno in strateško tveganje.

8. Viri in literatura

- Bailey, R. 1998: *Ecoregions – The Ecosystem Geography of the Oceans and Continents*. New York.
- Bat, M. 1997: *Vodovje*. Enciklopedija Slovenije 11. Ljubljana.
- Blij, H., Muller, P. 1993: *Physical Geography on the Global Environment*. New York.
- Concern for Tomorrow – a National Environmental Survey 1985–2010. RIVM, Bilthoven, 1989.
- Gajšek, M. 1995: *Regionalizacija in pomestenje Slovenije*. Magistrska naloga, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Gajšek, M. 1999: *Predlog členitve Slovenije na programske regije (Raziskava o delitvi Slovenije na pokrajine)*. Pokrajine v Sloveniji. Ljubljana.
- Gams, I., 1986: *Osnove pokrajinske ekologije*. Ljubljana.
- Gams, I. 1991: *Nekatere geografske stalnice Slovenije*. Geografski vestnik 63. Ljubljana.
- Gams, I. 1996: *Geografske značilnosti Slovenije*. Ljubljana.
- Gams I. 1998: *Pokrajinsko ekološka sestava Slovenije*. Geografija Slovenije. Ljubljana.
- Gosar, L. 1999: *Kakšne regije potrebujemo? Pokrajine v Sloveniji*. Ljubljana.
- Gulič, A. 1999: *Predlog členitve Slovenije na pokrajine – socialnoprostorski vidiki*. Pokrajine v Sloveniji. Ljubljana.
- Gulič, A., Kukar, S., Gulič, P., Kržišnik, E., Malnič, D., Pavlin, B., Praper, S., Kukar, Ma., Kukar, Mo., Logar, F., Pečar, J. 1997: *Strategija, politike in ukrepi za oblikovanje in izvajanje skladnejšega regionalnega razvoja Slovenije*. Elaborat, Urbanistični inštitut Republike Slovenije. Ljubljana.

- Gulič, A., Praper, A. 1998: Regionalni razvoj, regionalizem in regionalizacija Slovenije: značilnosti dose-danjih in možni scenariji prihodnjih sprememb. Regionalizem v Sloveniji. Ljubljana.
- Haggett, P. 1972: Geography: a Modern Synthesis. New York.
- Ilešič, S. 1972: Slovenske pokrajine (Geografska regionalizacija Slovenije). Geografski vestnik 44. Ljubljana.
- Jones, J. 1997: Global Hydrology: Processes, Resources and Environment Management. Harlow.
- Kladnik, D. 1996: Naravnogeografske členitve Slovenije. Geografski vestnik 68, Ljubljana.
- Kladnik, D., Perko, D. 1998: Zgodovina regionalizacij Slovenije. Slovenija – pokrajine in ljudje. Ljubljana.
- Klemenčič, M. M. 1998: Slovenija – pokrajine in ljudje. Geografski vestnik 70. Ljubljana. (recenzija)
- Klemenčič, V. 1995: Prostorska diferenciacija RS po demografskih procesih in demografskih struktu-rah. Gradivo strokovnega posveta DS RS. Ljubljana.
- Kolbezen, M. 1998: Kopenske vode. Geografski atlas Slovenije. Ljubljana.
- Kolbezen, M., Pristov, J. 1998: Površinski vodotoki in vodna bilanca Slovenije. Ljubljana.
- Marušič, J. 1993: Značilni krajinski vzorci Slovenije. Tipološka klasifikacija krajine. Ljubljana.
- Mather, A., Chapman, V. 1995: Environmental Resources. Harlow.
- Načrt urejanja povodja – vodnogospodarsko načrtovanje v okvirih približevanja Evropski uniji: načrt urejanja povodja Kokre. Vodnogospodarski inštitut, Ljubljana, 1998.
- Newson, M. 1994: Hydrology and the River Environment. Oxford.
- Newson, M. 1997: Land, Water and Development: Sustainable Management of the River Basin Systems. Routledge. London.
- Natek, D. 1998: O regionalizaciji Slovenije. Geografski vestnik 70. Ljubljana.
- Perko, D. 1998a, Geografija, regija in regionalizacija. Slovenija – pokrajine in ljudje. Ljubljana.
- Perko, D. 1998b: Naravnogeografska regionalizacija Slovenije. Geografski zbornik 38. Ljubljana.
- Perko, D. 1998c: Pokrajine. Geografski atlas Slovenije. Ljubljana.
- Petts, G., Amoros, C. 1996: Fluvial Hydrosystems: a Management Perspective. Fluvial Hydrosystems. London.
- Petts, G., Bravard, J. 1996: A Drainage Basin Perspective. Fluvial Hydrosystems. London.
- Plut, D. 1977: Fizičnegaeografska regionalizacija Koprškega Primorja s pomočjo faktorske analize. Geo-grafski vestnik 49. Ljubljana.
- Plut, D. 1993: Regionalni razvoj Slovenije v luči uravnoteženo-trajnega, sonaravnega razvoja. Dela 10. Ljubljana.
- Plut, D. 1997: Slovenija na križpotju. Ljubljana.
- Plut, D. 1999: Zasnova členitve Slovenije na pokrajine s pomočjo trajnostno sonaravnih izhodišč. Pokra-jine v Sloveniji. Ljubljana.
- Ravbar, M. 1995: Poselitveni vidiki regionalnega razvoja Slovenije, Strategija gospodarskega razvoja Slo-venije – prostor, okolje, socialna varnost. Ljubljana.
- Ravbar, M. 1999: Oblikovanje pokrajin in njihova vloga pri regionalnem razvoju. Pokrajine v Slove-niji. Ljubljana.
- Špes, M., Brečko, V., Hočevar, M., Lampič, B., Natek, K., Plut, D., Smrekar, A., Šebenik, I., Šubic, A., Vovk, A. 1996: Študija ranljivosti okolja. Elaborat, Inštitut za geografijo. Ljubljana.
- Towards Sustainability, 1993: Commission of the European Communities, Luxembourg, 1993.
- Trpin, G. 1998: Upravna teritorializacija. Regionalizem v Sloveniji. Ljubljana.
- Unwin, T. 1997: The Place of Geography. Harlow.
- Vrišer, I. 1990: Ekonomskogeografska regionalizacija Republike Slovenije. Geografski zbornik 30. Ljubljana.
- Vrišer, I. 1998a: O regionalizaciji Slovenije. Regionalizem v Sloveniji. Ljubljana.
- Vrišer, I. 1998b: Središčna (centralna) naselja. Geografski atlas Slovenije. Ljubljana.
- Vrišer, I. 1998c: Uvod v geografijo. Ljubljana.
- Vrišer, I. 1999a: Deset ali petindvajset pokrajin v Sloveniji? Pokrajine v Sloveniji. Ljubljana.
- Vrišer, I. 1999b: Regionalizacija. Pokrajine v Sloveniji. Ljubljana.

9. Summary: Regionalization of Slovenia by sustainability criteria

(translated by Branka Klemenc)

Spatial division of the state in accordance with the organization of life and activities, capacities of environment, resources, economic structure, settling pattern, influential areas of centers, and local and regional identity of inhabitants, is a precondition of planning a model of sustainable development. Space should be organized so as to enable an economic exploitation of natural and other endogenous resources and resultantly, their regeneration and availability for the generations to come, as well as the preservation of environment and biotic diversity.

A basic geographical feature of Slovenia in view of regionalization consists of physico-geographically and sociogeographically uneven territory with the uneven spatial distribution of developmentally weak urban centers. An analysis of landscape-forming elements and their division, and comparison with the borders of economic-geographical microregions and influential areas of urban centers of the third or higher level according to Vrišer (1990), however shows that the hydrogeographical criterion, or division to river basins or sections of large basins, represents a very convenient elementary physico-geographical (and landscape-ecological) basis of sustainable, i. e. functionally designed regional-geographical division of Slovenia. Namely, in the landscape-diverse Slovenia, river basins as the water catchment areas unite the most diverse natural geographical units (especially landforms), with natural potentials for the landscape use which significantly influence the origin of settling pattern and thus, the formation of influential areas (spatial catchment areas) of urban centers.

An interlacement of landscape features in the physico-geographically diverse territory are the basic geographical feature. Thus, the upper, central and lower sections of Slovenian river basins include various landscape (landscape-ecological) interlacements, and diverse natural-geographical units limited with divides. The divides between the river basins in Slovenia, which is very agitated as to its landforms, represent considerable transport limitations that influenced the form, extent and influence intensity of individual centers. Slovenian valleys, basins and plains are the water nodes of river basins, and the urban centers along the rivers are the nodes of economic and other streams of a certain area. Gravitation forces and landscape heterogeneity are the elements which determine the model of division to river basins and influential areas of individual central settlements. It must be highlighted that the formation of influential areas results from a greater number of geographical and other factors. Therefore, the divides between the river basins were not taken as delineation lines between individual regions, but the borders were taken instead, between the administrative units which often match with the divides. In individual cases, especially in the areas of weaker relief energy, it was neither possible nor reasonable to take the hydrogeographical criterion as the decisive factor.

The sustainable regionalization of Slovenia proceeds from its landscape diversity and settling pattern. It represents an attempt at a functional regional-geographical division of Slovenian territory to macroregions and mesoregions, according to the basic hydrogeographical (river basins) and economic-geographical (influential areas of central settlements of higher rank) criteria which, owing to the gravitational basis of either criterion, emphasize the landscape interlacement and the landscape diversity within the frame of an individual geographical unit. Taken into consideration as an additional regionalization criterion was the administrative-political division (administrative units or municipalities) which, together with their influential areas, indirectly comprise the regional identity of the people of a certain area.

Proceeding from the sustainable criteria our proposal is based on a two-stage regional division of Slovenia: to eight (VIII) macroregions and twenty-five (25) mesoregions:

- I Pomurje – the Mura River macroregion: 1) Prekmurje; 2) Prlekija;
- II Podravje – the Drava River macroregion: 3) Koroška; 4) mesoregion of Maribor (Central Podravje); 5) mesoregion of the Dravinja River; 6) Lower Podravje;
- III Savinjska Slovenija – the Savinja River macroregion: 7) the Upper Savinja-Šaleška Dolina mesoregion; 8) mesoregion of Celje; 9) mesoregion of the Sotla River (Posotelje);

- IV Gorenjska macroregion: 10) Upper Gorenjska; 11) Central Gorenjska; 12) mesoregion of Škofja Loka;
- V Central Slovenia: 13) mesoregion of Ljubljana, 14) mesoregion of Kamnik-Domžale; 15) mesoregion of the central Sava River (Zasavje); 16) Notranjska; 17) mesoregion of Kočevje-Ribnica (Kočevsko);
- VI Southeast Slovenia: 18) Central Dolenjska; 19) mesoregion of the Lower Sava River; 20) Bela Krajina;
- VII Northern Littoral: 21) mesoregion of the Upper Soča River; 22) mesoregion of Nova Gorica (Goriško); 23) mesoregion of Idrija-Cerkno;
- VIII Southern Littoral: 24) mesoregion of the Kras-Brkini; 25) Slovenian Istria (the Koper Littoral).

There is a significant congruity between the hydrogeographical, economico-geographical and administrative-political divisions (one or several administrative units or former municipalities) on mesoregional level. For 25 mesoregions, this is also confirmed by a considerable congruity between the main divides and administrative borders and the river-basin-like influential areas of the centers on microregional and mesoregional levels. Discordances result from inexplicit features, and consequently, lesser economic (economico-gravitational) and transport significance of divides in certain areas of the hilly subpannonian world, as well as from the indeterminability and relief indefiniteness of divides on shallow karst. An important cause of discordance can also be found in stronger influence of a certain center of higher rank, which extends beyond the divide. The selected regionalization criteria confirmed the suitability of two-stage sustainable regionalization with the division to eight macroregions and twenty-five mesoregions. On the level of smaller mesoregions, the two-stage sustainable division makes possible the optimum economic use of regional resources and protection of geographical environment of respective mesoregions and maintaining the regional identity, uniting of mesoregions and multilevel economic cooperation within the frame of bigger macroregions, and provides a suitable basis for developmental (market) globalization pressures and European integration processes (transborder Euroregions, for example).

Geographical division of Slovenia to a smaller number of larger regions only (from 7 to 12) would mean the unobservance of the explicit landscape diversity. Formation of 40 to 60 regions which actually originate in the geographically agitated territory of Slovenia would be economically unsuitable and in contradiction with contemporary European developmental processes.

Based on the combination of two dominant regionalization criteria (hydrogeographical and economico-geographical) sustainable regions were defined representing a basis for determining the second-level areas of local self-government (regions) and administrative districts. Namely, Slovenia lacks an intermediate, regional level of state administration, between municipalities (administrative units) and the state. Sustainably planned regionalization of Slovenia could represent an instrument for implementing the aims of sustainable development, stimulation of regional integration and self-initiativeness, and maintaining the identity of Slovenian regions.